C/2025/2955

16.6.2025

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

Plan działania na rzecz zacieśnienia współpracy między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w Unii Europejskiej i Kazachstanie w ramach wdrażania nowej strategii wobec Azji Środkowej i strategii Global Gateway

(opinia z inicjatywy własnej)

(C/2025/2955)

Sprawozdawca: **Dumitru FORNEA**

Doradczynie i doradcy	Igor ZUBCU
Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	17.1.2024
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego
	Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	11.2.2025
Data przyjęcia na sesji plenarnej	26.3.2025
Sesja plenarna nr	595
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	147/0/3

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES dostrzega potencjał rozszerzenia stosunków UE z Republiką Kazachstanu w oparciu o zależności gospodarcze i handlowe już powstałe w niektórych dziedzinach, takich jak inwestycje w energię i logistyka. Należy jednak zadbać o to, by w tych stosunkach tych priorytetowo traktowano zrównoważony rozwój, prawa człowieka i inkluzywność oraz aby relacje były zgodne z wartościami i strategicznymi celami UE. Ważne jest, aby stosunki między UE a Kazachstanem były jak najbardziej zróżnicowane w różnych obszarach działalności, z należytym uwzględnieniem kwestii środowiskowych, społecznych i geopolitycznych, gdyż będzie to sprzyjać wyważonej i wzajemnie korzystnej współpracy.

1.2. EKES popiera rozwój dialogu obywatelskiego i społecznego w regionie Azji Środkowej i opowiada się za jego sformalizowaniem, ponieważ społeczeństwo obywatelskie w regionie realizuje ten cel zgodnie z dobrymi praktykami stosowanymi w stosunkach ze zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim na Bałkanach Zachodnich i do pewnego stopnia w ramach Partnerstwa Wschodniego.

1.3. Kazachstan i Uzbekistan są krajami, które mogą najłatwiej i najszybciej zsynchronizować się z UE w ramach programów wsparcia dialogu społecznego i obywatelskiego, w tym dzięki doświadczeniom zdobytym już podczas udziału w dorocznym Forum Społeczeństwa Obywatelskiego UE–Azja Środkowa.

1.4. EKES jest głęboko przekonany, że wdrożenie wzmocnionej umowy o partnerstwie i współpracy (EPCA) i strategii Global Gateway w Kazachstanie i ogólnie w Azji Środkowej nie może odbywać się bez zaangażowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego i bez wyraźnego elementu finansowego przeznaczonego na wsparcie środków przewidzianych w rozdziale 5 art. 251 wzmocnionej umowy o partnerstwie i współpracy.

1.5. EKES jest przekonany, że stosunki między zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim w UE i Kazachstanie mogą rozwijać się w sposób uporządkowany w oparciu o plan działania obejmujący szereg priorytetów i zgodny z celami nowej strategii UE wobec Azji Środkowej. Finansowanie musi zostać zapewnione w ramach inicjatywy Global Gateway, z proporcjonalnym wkładem rządowym państw tego regionu, a także innych międzynarodowych darczyńców. **Priorytety planu działania powinny być następujące:**

— Zapewnienie stałego niezależnego monitorowania, oceniania i wdrażania: a) warunków pracy, poszanowania praw pracowniczych i działalności związków zawodowych; b) poszanowania praw człowieka i niedyskryminacji; c) wolności prasy; d) pewności i poszanowania praworządności.

— Ustanowienie Platformy Społeczeństwa Obywatelskiego UE–Azja Środkowa na podstawie modelu i doświadczenia zdobytego w ramach forów społeczeństwa obywatelskiego UE–Azja Środkowa organizowanych okresowo przez instytucje europejskie oraz dobrych praktyk opracowanych przez Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny lub Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Partnerstwa Wschodniego.

— Zasadnicze znaczenie ma zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego w promowanie protokołu ustaleń między UE a Kazachstanem w sprawie strategicznego partnerstwa w dziedzinie surowców, baterii i wodoru odnawialnego. To zaangażowanie może również zapewnić zgodność z celami zrównoważonego rozwoju, w szczególności z celem 7 (Czysta i dostępna energia), celem 12 (Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja) i celem 13 (Działania w dziedzinie klimatu), gdyż pomaga w ocenie zrównoważonego charakteru projektów i wypełniania obowiązków w zakresie należytej staranności zgodnie ze standardami UE i OECD.

— Unia Europejska mogłaby również pomóc we wspieraniu rozwoju i konsolidacji społeczeństwa obywatelskiego w Kazachstanie poprzez stworzenie programu wymiany doświadczeń dla urzędników służby cywilnej w administracji i pracowników wymiaru sprawiedliwości w tym kraju, z udziałem Europejskiego Instytutu Administracji Publicznej w Maastricht oraz Europejskiego Centrum Sędziów i Prawników w Luksemburgu.

— Instytucje europejskie powinny również wspierać rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Kazachstanie poprzez zwiększenie możliwości edukacyjnych młodych Kazachów za pośrednictwem programu Erasmus, który już ułatwił szkolenie nowych przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, co przyczyniło się do lepszego zrozumienia systemu zasad i wartości w UE. Młodzi ludzie z państw członkowskich, którzy studiują w Kazachstanie, również odgrywają ważną rolę we wzmacnianiu dwustronnej współpracy opartej na wzajemnym zrozumieniu i szacunku.

2. **Uwagi ogólne**

2.1. Opinia koncentruje się na zacieśnieniu współpracy między UE a Kazachstanem, zwłaszcza w obszarach budzących obawy zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, z uwzględnieniem priorytetów i możliwości wynikających z wdrożenia nowej strategii UE wobec Azji Środkowej i inicjatywy Global Gateway.

2.2. Partnerstwo z UE pozostaje kamieniem węgielnym polityki zagranicznej Kazachstanu. Kazachstan jest pierwszym państwem w regionie Azji Środkowej, które podpisało wzmocnioną umowę o partnerstwie i współpracy (EPCA) z UE, sprzyjającą ściślejszej współpracy w kluczowych sektorach, takich jak handel, inwestycje, energia, rolnictwo i łączność.

2.3. UE jest pierwszym co do wielkości partnerem handlowym Kazachstanu. W 2023 r. europejskie inwestycje w Kazachstanie wyniosły 170 mld EUR, a unijny handel towarami z Kazachstanem osiągnął wartość 42,4 mld EUR, co stanowi wzrost o 5,6 % w porównaniu z 2022 r. Wartość wywozu z UE wyniosła 12,1 mld EUR, co stanowi wzrost o 17,2 % w porównaniu z 2022 r., a przywóz z Kazachstanu osiągnął wartość 30,3 mld EUR (wzrost o 1,6 % w porównaniu z 2022 r.) ([1]).

2.4. Handel między Kazachstanem a UE obejmuje znaczny eksport zasobów energetycznych oraz import maszyn i urządzeń. Kazachstan zajmuje dwunaste miejsce na świecie pod względem rezerw ropy naftowej. Ten kraj zaspokaja około 13 % unijnego zapotrzebowania na ropę naftową.

([1]) https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_pl.

2.5. Strategiczna rola Kazachstanu obejmuje surowce krytyczne, ponieważ posiada on 33 z 34 pierwiastków ujętych w akcie Komisji Europejskiej w sprawie surowców krytycznych. Spośród nich 19 jest obecnie wydobywanych, a kolejne 14 zostało potwierdzonych w odniesieniu do przyszłego wydobycia, co sprawia, że Kazachstan jest kluczowym partnerem UE w zapewnianiu stabilnych dostaw podstawowych materiałów do transformacji energetycznej i dla sektorów zaawansowanych technologii.

2.6. W związku z tym 7 listopada 2022 r. podpisano protokół ustaleń między UE a Kazachstanem dotyczący partnerstwa strategicznego w dziedzinie surowców, baterii i wodoru odnawialnego ([2]) w celu zacieśnienia współpracy w tej dziedzinie, zarówno z myślą o zwiększeniu inwestycji w obszarach objętych tą umową, jak i o zachęcaniu do udziału w programach na rzecz innowacji i badań naukowych.

2.7. Kazachstan „buduje mosty" między Azją a Europą poprzez rozwój sieci połączeń i sieci transportowych. Przez Kazachstan przebiega łącznie 13 międzynarodowych korytarzy transportowych, w tym pięć korytarzy kolejowych i osiem korytarzy drogowych. Korytarz Środkowy ma znaczny potencjał, by stać się kluczowym ogniwem handlowym. Kazachskie i zagraniczne linie lotnicze obsługują loty do 132 miejsc docelowych w 32 krajach, zapewniając łączność między Azją Środkową a Europą.

2.8. W oparciu o badanie UE i EBOR „Study on Sustainable Transport Connections between Europe and Central Asia" ([3]), ale także w kontekście realizacji inicjatywy Global Gateway, w dniu 12 czerwca 2024 r. Astana była gospodarzem inauguracji Platformy Koordynacji Międzynarodowej Transkaspijskiej Trasy Transportowej (TMTM).

2.9. Platforma ma na celu ułatwienie realizacji projektów w związku z TMTM i skupia darczyńców, inwestorów, zainteresowane strony i beneficjentów zaangażowanych w działania dotyczące tej trasy transportowej. Platforma obejmuje pięć państw Azji Środkowej, Armenię, Azerbejdżan, Gruzję, Turcję, Komisję Europejską i UE, państwa członkowskie, Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Bank Światowy i Azjatycki Bank Rozwoju.

2.10. Przed rosyjską wojną w Ukrainie północny korytarz euroazjatycki służył jako główna droga łącząca Europę z Azją drogą lądową, ale we wspomnianym badaniu wskazano TMTM jako alternatywę. W badaniu tym zalecono również priorytetowe inwestycje w Kazachstanie w zakresie modernizacji infrastruktury kolejowej.

2.11. Kazachstan jest członkiem Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EUG), której przewodzi Rosja. Silne więzi gospodarcze między Kazachstanem a UE mogłyby zwiększyć stabilność gospodarczą Kazachstanu i w ten sposób przynieść pośrednie korzyści Rosji poprzez wzmocnienie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej oraz gospodarek jej państw członkowskich. Z uwagi na sankcje UE wobec Rosji związane z inwazją na Ukrainę pojawiły się obawy, że Rosja wykorzystuje kraje sąsiadujące, w tym Kazachstan, jako alternatywne szlaki eksportowe lub pośredników w dostępie do towarów objętych ograniczeniami. Ten wzrost wolumenu handlu może stworzyć Rosji możliwość obchodzenia sankcji.

3. **Uwagi szczegółowe**

3.1. *Społeczeństwo obywatelskie w Kazachstanie – ramy prawne i instytucjonalne. Zaangażowanie społeczeństwa i konsultacje ze społeczeństwem obywatelskim*

3.1.1. W ciągu ostatnich 30 lat w kraju pojawiły się nowe i dość znaczące inicjatywy organizacji pozarządowych, z których większość działa z powodzeniem i zapewnia społeczeństwu szeroki zakres usług. W praktyce niektóre inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego mają pewien wpływ na życie polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne oraz działalność humanitarną w Kazachstanie.

([2]) https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-eu-sign-strategic-partnership-document-8103856.
([3]) https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/international-relations/study-sustainable-transport-connections-central-asia_en?prefLang=pl.

3.1.2. Dekretem prezydenckim nr 341 z dnia 2 czerwca 2020 r. zatwierdzono dokument strategiczny określający główne kierunki długoterminowego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego – „Koncepcję rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Republice Kazachstanu na lata 2020–2030" – w którym określono nowe podejścia do przekształcania działalności sektora obywatelskiego. Koncepcja ta będzie realizowana w dwóch etapach: pierwszy etap od 2020 r. do 2025 r. i drugi etap od 2026 r. do 2030 r.

3.1.3. W dniu 29 grudnia 2021 r. weszła w życie ustawa Republiki Kazachstanu o Komisarzu Praw Człowieka w Republice Kazachstanu. Ustawa ta reguluje aspekty działań na rzecz praw człowieka prowadzonych przez obrońców praw człowieka, gwarancje praw i wolności obrońców praw człowieka oraz tworzenie, funkcjonowanie i monitorowanie mechanizmu ochrony osób prowadzących działalność na rzecz praw człowieka.

3.1.4. W dniu 3 stycznia 2021 r. przyjęto ustawę Republiki Kazachstanu o wprowadzeniu zmian i uzupełnień do niektórych aktów ustawodawczych Republiki Kazachstanu dotyczących działalności rad publicznych. Przy tworzeniu rad publicznych prowadzono prace mające na celu zapewnienie zaangażowania przedstawicieli aktywnych organizacji pozarządowych, partii i działaczy obywatelskich.

3.1.5. W grudniu 2021 r. przyjęto ustawę Republiki Kazachstanu o wprowadzeniu zmian i uzupełnień do niektórych aktów ustawodawczych Republiki Kazachstanu w sprawie poprawy przepisów prawa procesowego cywilnego oraz rozwoju instytucji pozasądowego i przedsądowego rozstrzygania sporów (mediacji).

3.1.6. W dniu 4 lipca 2022 r. szef państwa podpisał ustawę Republiki Kazachstanu o wolontariacie i działalności charytatywnej, w której przyjęto zmiany dotyczące państwowych zamówień społecznych i finansowania poprzez dotacje. Obecnie liczba aktywnych wolontariuszy to około 200 tys. osób. Na stronie internetowej Qazvolunteer.kz zarejestrowanych jest ponad 65 tys. wolontariuszy.

3.1.7. Również w 2022 r. pod przewodnictwem prezydenta Republiki Kazachstanu utworzono Narodowy Kurułtaj. Jest to organ doradczy, którego głównym deklarowanym celem jest opracowanie pomysłów i działań na rzecz dalszego rozwoju upodmiotowienia społecznego ([4]).

3.1.8. W dniu 2 października 2023 r. przyjęto ustawę Republiki Kazachstanu o kontroli publicznej. W ustawie podkreśla się znaczenie uczestnictwa obywatelskiego w administracji publicznej i zapewnienia przejrzystości działań rządu. Proponuje się mechanizmy umożliwiające społeczeństwu aktywny udział w monitorowaniu funkcjonowania agencji rządowych.

3.1.9. W 2019 r. obecni przywódcy kraju wdrożyli koncepcję „państwa słuchającego" jako sposobu szybkiego reagowania na „konstruktywną krytykę i sugestie obywateli". Niektóre z narzędzi tej inicjatywy to petycje i referenda online. Aby petycja mogła zostać rozpatrzona, należy zebrać 50 tys. podpisów. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego zgodzili się, że instrument ten działa dobrze. Przewiduje się jednak pewne zmiany, w szczególności w odniesieniu do liczby podpisów, które będą wymagane do zatwierdzenia petycji. Do tej pory nie są znane żadne oficjalne dane liczbowe, ale niektórzy przedstawiciele twierdzą, że wymagane będzie 150 tys. podpisów, co byłoby niezwykle trudne do uzyskania w tak rozległym kraju o nierównomiernie rozłożonej populacji liczącej 20 mln osób.

3.1.10. Ponadto każdy obywatel może zwrócić się do władz poprzez zapytanie online na portalu internetowym eOtinish ([5]), a przedstawiciele Kazachstanu, z którymi spotkaliśmy się podczas misji, stwierdzili, że narzędzie to działa bardzo dobrze, chociaż odpowiedzi nie zawsze były zadowalające.

3.1.11. W dniu 6 października 2024 r. rząd przeprowadził referendum w sprawie budowy elektrowni jądrowej. Organizacje pozarządowe i obywatele wyrazili obawy dotyczące tego, kto sfinansowałby tak duży projekt, oraz faktu, że Kazachstan nie może sfinansować budowy ze swojego budżetu państwowego. Ponadto ludność wydawała się bardziej zaniepokojona możliwymi nieprawidłowościami dotyczącymi projektu (korupcja, niekompetencja, biurokracja) niż nim samym – czyli elektrownią jądrową.

3.1.12. Wzmocniona umowa o partnerstwie i współpracy przewiduje współpracę między społeczeństwem obywatelskim UE i Kazachstanu – rozdział 5 art. 251 stanowi, że: „Strony kontynuują i umacniają dialog, w postaci spotkań i konsultacji, oraz prowadzą współpracę w zakresie roli społeczeństwa obywatelskiego".

([4]) https://quryltai.kz.
([5]) https://eotinish.kz/kk.

3.1.13. Delegacja EKES-u spotkała się z organizacją społeczeństwa obywatelskiego monitorującą wdrażanie protokołu ustaleń między UE a Kazachstan w sprawie partnerstwa strategicznego w dziedzinie surowców, baterii i wodoru odnawialnego. Przedstawiciele tej organizacji zasugerowali, że uzyskanie wiarygodnych informacji nastręcza trudności, ponieważ protokół ustaleń zawiera klauzulę dotyczącą zarówno poufności, jak i przejrzystości.

3.1.14. Społeczeństwo obywatelskie dysponujące wiedzą fachową koncentruje się w dużych miastach, głównie w Astanie i Ałmaty, i brakuje go na obszarach wiejskich. W związku z tym trudno jest uzyskać oceny oddziaływania na środowisko w regionach. Jednocześnie rośnie zaangażowanie młodych ludzi w organizacje społeczeństwa obywatelskiego, a inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego otrzymują poparcie.

3.2. *Polityka dotycząca migracji pracowników w Kazachstanie*

3.2.1. Kazachstan podpisał deklarację w sprawie skoordynowanej polityki państw członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw dotyczącej migracji pracowników. Ratyfikował Konwencję o statusie prawnym pracowników migrujących i członków ich rodzin z państw członkowskich WNP [6]. Rząd Republiki Kazachstanu podpisał również umowy w sprawie statusu prawnego pracowników migrujących i członków ich rodzin oraz w sprawie współpracy w zwalczaniu nielegalnej migracji siły roboczej z państw trzecich.

3.2.2. Głównym instrumentem prawnym jest ustawa Republiki Kazachstanu o migracji ludności. Zgodnie z ustawą Republiki Kazachstanu o zatrudnieniu rząd Republiki Kazachstanu co roku ustanawia kontyngent w celu przyciągnięcia zagranicznych pracowników do wykonywania działalności zawodowej na terytorium tego kraju. Na 2024 r. zatwierdzono kontyngent na poziomie 0,23 % aktywnej zawodowo populacji republiki.

3.2.3. W 2023 r. stopa bezrobocia w Kazachstanie spadła z 4,9 % do 4,7 % w porównaniu z 2022 r. Główne przepływy migracyjne Kazachstanu dotyczą krajów WNP. Odsetek osób przybywających z krajów WNP i do nich wyjeżdżających wyniósł odpowiednio 89,7 % i 70,6 %.

3.3. *Polityka młodzieżowa w Kazachstanie*

3.3.1. Postępy Kazachstanu w zakresie zaangażowania politycznego młodzieży stwarzają znaczne możliwości współpracy z Unią Europejską. Ponieważ Kazachstan nadal priorytetowo traktuje wzmacnianie pozycji młodych ludzi w ramach swojej koncepcji polityki młodzieżowej na lata 2023–2029, ramy te są zgodne ze zobowiązaniami UE do promowania zaangażowania obywatelskiego, włączenia społecznego i zrównoważonego rozwoju wśród młodych ludzi.

3.3.2. Partnerstwa z parlamentami młodzieżowymi UE mogłyby być sposobem na ułatwienie programów wymiany, wspólnych sesji i mentoringu ze strony posłów do PE, co wzbogaciłoby doświadczenia legislacyjne młodych Kazachów i wspierałoby zrozumienie praktyk UE w zakresie demokracji przedstawicielskiej.

3.4. *Sektor przedsiębiorstw*

3.4.1. Każdy podmiot gospodarczy musi ubiegać się o członkostwo w Atameken (Izbie Handlowej Kazachstanu) i płacić stosunkowo wysokie składki członkowskie. Atameken i różne organizacje biznesowe z UE wspierają zacieśnienie stosunków gospodarczych i handlowych między Kazachstanem a UE.

3.4.2. Wymogi wizowe dla przedsiębiorców z Kazachstanu i przybywających do UE stanowią obciążenie administracyjne i często są powodem ich nieobecności na forach i wydarzeniach biznesowych w UE. W związku z tym przedsiębiorstwa uważają, że ułatwienia w systemie wizowym byłyby ważnym krokiem w kierunku wzmocnienia nie tylko kontaktów międzyludzkich, ale również kontaktów między przedsiębiorstwami.

[6] Wspólnota Niepodległych Państw.

3.5. *Związki zawodowe*

3.5.1. Zgodnie z prawem związki zawodowe mogą organizować strajki, ale dopiero po zakończeniu zwyczajowych procedur (arbitrażu i mediacji). Władze muszą zostać powiadomione o planowanym strajku lub zgromadzeniu i jedynie 5 % takich wydarzeń jest ostatecznie zatwierdzanych, co znacznie ogranicza prawa pracowników do pokojowych zgromadzeń. Związki zawodowe są niezależne, lecz mają niski stopień członkostwa w instytucjach rządowych. Wzmocnienie mechanizmów rokowań zbiorowych ma kluczowe znaczenie dla poprawy pozycji związków zawodowych, zwiększenia reprezentacji pracowników i rozwiązania problemu tego ograniczonego uczestnictwa.

3.5.2. W 2014 r. przedstawiono ustawę o związkach zawodowych, ale jej forma została zakwestionowana przez społeczność międzynarodową. Obawy te rozwiały się po tym, jak związkom zawodowym udało się zaproponować istotne zmiany w proponowanych przepisach. W regionach organy wykonawcze zazwyczaj ignorują propozycje i sugestie związków zawodowych. Nadal istnieją wyzwania w dziedzinie wolności zrzeszania się.

3.5.3. Należy zauważyć, że zgodnie z globalnym indeksem praw pracowniczych ITUC z 2024 r. Kazachstan ma ocenę 5 odpowiadającą brakowi gwarancji praw pracowniczych i jest jednym z najgorszych krajów na świecie do pracy ([7]). W tym kontekście ewidentnej słabości praw pracowniczych i normalnej działalności związków zawodowych zacieśnianie współpracy między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w Unii Europejskiej i Kazachstanie musi koniecznie odbywać się z pełnym poszanowaniem praw pracowników i niezależnych związków zawodowych.

3.6. *Prawa człowieka i niedyskryminacja*

3.6.1. Organizacje praw człowieka podkreśliły zarówno postępy, jak i bieżące wyzwania w zakresie praw człowieka w Kazachstanie. Chociaż dostrzegły poprawę w obszarach takich jak reformy prawa i wysiłki na rzecz modernizacji krajobrazu politycznego, wyraziły również obawy co do regresu w niektórych kluczowych obszarach, w tym w zakresie ochrony swobód obywatelskich i wolności wypowiedzi. Pomimo zainicjowania reform mających na celu wzmocnienie demokracji wymierne i konsekwentne postępy są nadal nierównomierne.

3.6.2. Pomimo obowiązujących przepisów, które umożliwiają pokojowe protesty i zapewniają wolność zgromadzeń, przepaść między teorią a praktyką jest dość znacząca. Podmioty pragnące zorganizować protest nie potrzebują już uprzedniej zgody Akimatu (gminy lokalnej), lecz muszą jedynie powiadomić władze. W większości przypadków potencjalny organizator otrzymuje jednak odpowiedź, że przestrzeń jest już zarezerwowana przez inną organizację społeczeństwa obywatelskiego (zazwyczaj organizację pozarządową kontrolowaną przez rząd) albo że przestrzeń publiczna, w której ma się odbyć protest lub wydarzenie, jest objęta przebudową. Następnie okazuje się, że w miejscu, którego dotyczy wniosek, nie ma żadnych takich działań.

3.6.3. W ostatnich latach niektóre przypadki przemocy ze względu na płeć były pokazywane w mediach Kazachstanu za pośrednictwem transmitowanych na żywo procesów sądowych, co sprawiło, że kwestia ta znalazła się w centrum debaty publicznej. W tym kontekście w kwietniu 2024 r. została przyjęta kolejna ustawa, która zaostrza kary za przemoc domową siedem lat po jej depenalizacji.

3.6.4. Kobiety są niedostatecznie reprezentowane na stanowiskach publicznych, pomimo tego że ustawa o wyborach w Kazachstanie wprowadziła parytety wymagające, aby 30 % deputowanych stanowiły kobiety, osoby młode i osoby z niepełnosprawnościami. W obecnej kadencji 20 % członków Senatu i 18,4 % członków Mażylisu (izby niższej parlamentu) to kobiety ([8]).

3.6.5. Po wydarzeniach ze stycznia 2022 r. dramatycznie zmniejszyła się możliwość zorganizowania protestu, a władze mają tendencję do rozpraszania nawet niewielkich zgromadzeń kilku osób. Aktywiści zauważają również, że ofiary przemocy wobec demonstrantów podczas tych wydarzeń nie doczekały się sprawiedliwości. Ostatnie większe zgromadzenie odbyło się w lutym 2022 r. w Ałmaty w celu wsparcia Ukrainy po inwazji ze strony Rosji i od tego czasu protesty były nieliczne.

3.6.6. Aby pomóc osobom z niepełnosprawnościami, organizacje społeczeństwa obywatelskiego uruchomiły inicjatywę o nazwie Accessible Kazachstan. To narzędzie internetowe pokazuje ocenę poziomu dostępności infrastruktury i usług miejskich dla tych osób ([9]).

([7]) https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/2024_ituc_global_rights_index_en.pdf.
([8]) https://data.ipu.org/parliament/KZ/KZ-UC01/.
([9]) https://www.unicef.org/kazakhstan/en/stories/paving-accessible-path-future.

3.6.7. Aktywizm na rzecz społeczności LGBTQI+ jest możliwy w większym stopniu niż w innych krajach Azji Środkowej. Tradycyjnie kazachska ludność nomadyczna jest niedyskryminacyjna i otwarta na akceptację różnic. Sytuacja osób LGBTQI+ znacznie się pogorszyła z powodu rosyjskiej propagandy i stygmatyzacji. Osoby transpłciowe muszą poddać się operacji korekty płci, jeżeli chcą, aby w dowodzie tożsamości uznano nową płeć ([10]). Wniosek dotyczący przedstawienia przepisów anty-LGBTQI+, podobnych do przepisów obowiązujących w Rosji, nie został zrealizowany.

3.7. *Wolność mediów i prasy*

3.7.1. Według rankingu wolności prasy w 2024 r. Kazachstan zajął 142. miejsce wśród 180 państw, w porównaniu ze 134. miejscem w 2023 r. Rząd sprawuje znaczną kontrolę nad krajobrazem medialnym: około 90 % mediów jest sponsorowanych przez państwo. Niezależna prasa boryka się z niepewnością finansowania. W niektórych przypadkach prasa jest sponsorowana przez znane marki, które chcą się promować.

3.7.2. Niedawno ogłoszone nowe przepisy dotyczące mediów budzą obawy dziennikarzy i pracowników mediów, ponieważ uznaje się je za dość restrykcyjne. Ponadto omawiane są pewne środki dotyczące dostępu zagranicznych dziennikarzy do Kazachstanu.

3.7.3. Prawo kazachskie dotyczące mediów i informacji nakłada pewien poziom kontroli nad treściami medialnymi. Ustawa medialna wymaga rejestracji wszystkich mediów, a rząd zachowuje prawo do zawieszania lub cofania certyfikatów w przypadku publikowania drażliwych informacji.

3.7.4. Społeczeństwo obywatelskie informuje, że pomimo przyjęcia technologii cyfrowych i ich wpływu na zarządzanie i usługi publiczne istnieją ograniczone ramy prawne dotyczące dostępu do informacji leżących w interesie publicznym. Wiele informacji istotnych dla społeczeństwa, takich jak informacje budżetowe, nie jest dostępnych dla dziennikarzy i obywateli. Jedynie nieliczne spotkania organów państwowych są otwarte dla publiczności.

3.7.5. Istnieje ogromna ilość rosyjskiej propagandy, a jej wpływ jest wyjątkowo wysoki, również dlatego że większość ludności jest rosyjskojęzyczna. Od początku wojny w Ukrainie nastąpił znaczny wzrost liczby fałszywych informacji i propagandy. Wydaje się, że instytucje publiczne nie przeciwstawiają się temu koniecznymi działaniami.

3.8. *Wymiar sprawiedliwości*

3.8.1. W Azji Środkowej system sądowy Kazachstanu uważa się za lepszy niż systemy innych krajów tego regionu. Fakt, że większość informacji prawnych istnieje w języku rosyjskim, stwarza próżnię informacyjną dla ludności posługującej się językiem kazachskim. Pojawiły się również skargi dotyczące zbyt wysokiego poziomu zależności politycznej sędziów, prokuratorów i policji.

3.8.2. Trybunał Konstytucyjny Kazachstanu został ustanowiony w 2023 r. Wszystkie procedury są prowadzone przez internet. Na rozprawę zaprasza się przedstawicieli agencji państwowych i obywateli, którzy poruszyli sprawę przed Trybunałem. Trybunał działa jako mediator i mechanizm szybkiego reagowania. Jego rola jest zapobiegawcza, a jednocześnie monitoruje on wykonywanie decyzji.

3.8.3. Wzrost liczby spraw wnoszonych do sądów cywilnych świadczy o wzroście zaufania ludności do postępowań sądowych na tym poziomie. Sytuacja jest odmienna w sprawach karnych – pojawiły się doniesienia o przypadkach represji. W tym względzie jedną ze spraw znanych na arenie międzynarodowej jest sprawa działacza Żanbolata Mamaja, działacza opozycyjnego oskarżonego o organizowanie masowych zamieszek w Almaty podczas protestów w styczniu 2022 r.

3.8.4. W przyjętej 28 marca 2023 r. opinii Grupy Roboczej ds. Arbitralnych Zatrzymań – Rady Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych – nr 11/2023 (Kazachstan) stwierdzono, że „pozbawienie Żanbolata Mamaja wolności jest sprzeczne z art. 3, 9, 19 i 20 Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz art. 9 ust. 1, art. 19 i 21 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych".

([10]) https://www.rferl.org/a/fighting-for-identity-kazakh-laws-make-life-difficult-for-transgender-community/30774062.html.

4. **Plan działania na rzecz zacieśnienia współpracy między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w Unii Europejskiej i Kazachstanie**

4.1. EKES jest głęboko przekonany, że wzmocnionej umowy o partnerstwie i współpracy (EPCA) i strategii Global Gateway w Kazachstanie i ogólnie w Azji Środkowej nie uda się wdrożyć zgodnie ze standardami UE, jeżeli nie zaangażuje się organizacji społeczeństwa obywatelskiego i jeżeli instytucje UE nie przydzielą wyraźnego elementu finansowego przeznaczonego na wsparcie środków przewidzianych w rozdziale 5 art. 251 wzmocnionej umowy o partnerstwie i współpracy.

4.2. EKES jest przekonany, że stosunki między zorganizowanym społeczeństwem obywatelskim w UE i Kazachstanie mogą rozwijać się w sposób uporządkowany w oparciu o plan działania obejmujący szereg priorytetów i zgodny z celami nowej strategii UE wobec Azji Środkowej. Finansowanie musi zostać zapewnione w ramach inicjatywy Global Gateway, z proporcjonalnym wkładem rządów państw w regionie, a także innych międzynarodowych darczyńców.

4.3. Należy ustanowić Platformę Społeczeństwa Obywatelskiego UE–Azja Środkowa na podstawie modelu i doświadczenia zdobytego w ramach forów społeczeństwa obywatelskiego UE–Azja Środkowa organizowanych okresowo przez instytucje europejskie oraz dobrych praktyk opracowanych przez Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny lub Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Partnerstwa Wschodniego.

4.4. Republika Kazachstanu i Republika Uzbekistanu są państwami rozwiniętymi, które dysponują zdolnościami finansowymi i administracyjnymi niezbędnymi do stworzenia ram instytucjonalnych dla stosunków między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w Azji Środkowej i Unii Europejskiej.

4.5. Ustanowienie krajowych platform społeczeństwa obywatelskiego w tych państwach stanowiłoby ważny krok w kierunku utworzenia Platformy Społeczeństwa Obywatelskiego UE–Azja Środkowa, która umożliwi prowadzenie stałego, zorganizowanego dialogu między przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego z państw członkowskich UE i państw regionu Azji Środkowej.

4.6. Ten uporządkowany sposób zapewnienia stosunków między przedstawicielami zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego z tych dwóch regionów świata może przynieść znaczne korzyści we wzmacnianiu stosunków gospodarczych, handlowych, społecznych i kulturalnych – ułatwić wymianę doświadczeń i dobrych praktyk oraz zapewnić tym samym warunki do lepszej koordynacji i synchronizacji działań na arenie międzynarodowej.

4.7. Protokół ustaleń między UE a Kazachstanem w sprawie partnerstwa strategicznego w dziedzinie surowców, baterii i wodoru odnawialnego jest nie tylko ważnym narzędziem przyciągania inwestycji w tych obszarach o strategicznym znaczeniu dla sygnatariuszy tej umowy, ale również okazją do zaangażowania zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w ocenę obowiązków w zakresie zrównoważonego charakteru projektów i należytej staranności zgodnie z celami zrównoważonego rozwoju ONZ, w szczególności celami 7, 12 i 13, oraz z normami przyjętymi przez UE i OECD.

4.8. Unia Europejska mogłaby również pomóc we wspieraniu sprzyjającego otoczenia instytucjonalnego dla silnego i niezależnego społeczeństwa obywatelskiego w Kazachstanie poprzez stworzenie programu wymiany doświadczeń dla urzędników służby cywilnej w administracji i pracowników wymiaru sprawiedliwości w tym kraju, z udziałem Europejskiego Instytutu Administracji Publicznej w Maastricht oraz Europejskiego Centrum Sędziów i Prawników w Luksemburgu.

4.9. Po spotkaniach z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego i Trybunału Konstytucyjnego delegacja EKES-u, która odwiedziła Kazachstan, stwierdziła, że wielu sytuacji zgłaszanych przez organizacje praw człowieka można byłoby uniknąć, gdyby szkolenia zawodowe i sposób myślenia niektórych przedstawicieli państwa w administracji publicznej lub systemie sądownictwa były zgodne z najlepszymi praktykami w krajach OECD.

4.10. Na przykład odnotowano luki w szkoleniu sędziów, głównie z powodu zamieszania wokół terminologii prawniczej, ponieważ procesy kształcenia i szkolenia sędziów nadal opierają się na metodach pedagogicznych i materiałach dydaktycznych z byłego systemu radzieckiego lub obecnego systemu rosyjskiego, a przy tym nie bierze się poważnie pod uwagę potrzeby coraz większej interakcji sędziów i stron procesowych w języku kazachskim.

4.11. Instytucje europejskie mogą również wspierać rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Kazachstanie poprzez zwiększenie możliwości edukacyjnych młodych Kazachów za pośrednictwem programu Erasmus Plus, który już ułatwił szkolenie nowych przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, a przez to przyczynił się do lepszego zrozumienia systemu zasad i wartości w UE. Młodzi ludzie z państw członkowskich, którzy studiują w Kazachstanie, również odgrywają ważną rolę we wzmacnianiu dwustronnej współpracy opartej na wzajemnym zrozumieniu i szacunku.

4.12. Uniwersytety w Kazachstanie są zainteresowane zwiększeniem możliwości angażowania swoich studentów w programy wymiany międzynarodowej z podobnymi instytucjami szkolnictwa wyższego w UE, a zainteresowanie to wspierane jest przez doświadczenie uniwersytetów w tym kraju i ich zdolność do zarządzania projektami Erasmus zgodnie z procedurami UE.

Bruksela, dnia 26 marca 2025 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Oliver RÖPKE